

VOLTER KILPI
ANTINOUS

JA MUITA ROMAANEJA

KUSTANTAMO
HELMIVYO

Antinous
ja muita romaaneja

Volter Kilpi

Antinous
ja muita romaaneja

Kustantamo Helmivyö
Turku 2020

Volter Kilpi: Antinous ja muita romaaneja

Toim. Juri Nummelin

ISBN 978-952-7211-60-1

Painopaikka: BoD, Norderstedt, Saksa

Lukijalle

Volter Kilpi (1874–1939) on suomalaisen modernin ja modernistisen kirjallisuuden klassikko, jonka teoksista varsinkin yhdenpäivänromaani *Alastalon salissa* (1933) nousi 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa huomattavaan asemaan, äänestyksissä jopa parhaaksi itsenäisyyden ajan romaaniksi.

Turun yliopiston kirjaston ylikirjastonhoitajana työskennelleen Kilven tunnetuimmat teokset ovat jännittävästi ja ristiriitaisesti konservatiivisen saaristolaisen maailmankuvan ja modernistisen kielen ja kerronnan välimaastossa. Varhaisimmissa teoksissaan Kilpi taas edusti Suomen kirjallisuudenhistoriassa lyhytikäistä ilmiötä, symbolismia. Lyhyissä uusromanttisissa romaaneissaan *Bathseba* (1900), *Parsifal* (1901) ja *Antinous* (1903) Kilpi käytti *Raamatusta* sekä

antiikin ja keskiajan myyteistä ottamiaan tarinoita. Lisäksi romaaneissa näkyvät nuoren Kilven keskeiset vaikutteet, kuten englantilainen prerafaeliittien taide ja nietzscheläinen filosofia. Kai Laitinen on arvellut, että Kilven yksi tarkoitus oli tuoda suomenkielinen kirjallisuus Richard Wagnerin ja Oscar Wilden aikakauteen.

Suhtautuminen Kilven varhaisiin romaaneihin on vaihdellut kirjallisuudentutkimuksessa. V. Tarkiainen kirjoitti vuonna 1934 ilmestyneessä *Suomalaisen kirjallisuuden historiassa*, että romaaneja “rasittaa outo, kuvakylläinen ja monisanainen esitystapa ja estetisoiva asennoituminen”. *Antinous*-romaanista Tarkiainen toteaa, että siinä “sisäinen mielenliikunta” jähmettyi “kuvanveistoksellisiksi muodoiksi asennoiksi jonkinlaista plastillista kauneusvaikutelmaa silmällä pitäen”. *Bathsebaa* Tarkiainen pitää “kuumana ja hämäränä”, *Parsifalia* taas jo viileämpänä. Aivan oikein Tarkiainen kuvailee teoksia “lyyris-musikaalisen soinnun ja kuvallisen näkemistävän yhteen sulattamisena”.

Ehkä juuri nämä piirteet voivat 2020-luvulla tuntua raikkailta. Suomalaisen kirjallisuuden vaihtoehtoista historiaa tapaillut Markku Eskelinen onkin todennut, että Kilven “kieli virtaa joustavan syntaksin

ohjaamana tavalla, joka on uutta suomenkielisessä kirjallisuudessa pakottaessaan lukijan kiinnittämään huomionsa kielen ja ihmismielen yhteenkietoutumiseen”. Eskeliselle Kilven kieli on itseilmaisun ja tunneilmaisun väline, ei väline todellisuuden tai tavanomaisten tunnetilojen taltiointiin.

Kilven varhaisromaanit eivät ole niin kaukana hänen tunnetummista teoksistaan kuin äkkiseltään voisi ajatella. Kai Laitinen on todennut, että jo näissä teoksissa näkyy Kilven tärkein taito, kirjoittaminen siitä, mikä ei tapahdu. Laitisen mukaan Kilven kaikkea proosaa luonnehtii ajatus, että sisäinen tapahtuminen on tärkeämpää kuin ulkoinen, ja tämä näkyy eritoten Kilven saaristolaissarjassa, jossa ulkoista toimintaa on hyvin vähän. Kilpi itse kirjoitti vuonna 1902 esseekokoelmassaan *Ihmisestä ja elämästä*: “Ei ole mitään muuta joka totisimmasti ansaitsee olla ihmisen vakavan huomion esineenä kuin ihmisen oma mieli.”

Näin *Bathseba*, *Parsifal* ja *Antinous* eivät ole historiallisia romaaneja sanan ahtaassa mielessä, vaan ennen kaikkea teoksia ihmisen rakastumisesta ja sen kuvailusta vapaan kielen avulla. Tässä auttaa Kilven taipumus kehitellä omia sanoja ja fraaseja, kuten *Par-*

sifalista löytyvät kyynelvärjyinen ikävä, lähdeviileät neidot, pyhäsilmäinen neitsyt, armokatsantoinen ja tunneusvana.

Kielellisen kekseliäisyyden lisäksi ainakin *Antinouksessa* kiinnittää huomiota myös mahdollisuus lukea teokseen homoseksuaalisuutta. Kilven teoksen päähenkilö Antinous oli tunnetusti keisari Hadrianuksen rakastaja. Hadrianus ei kuitenkaan esiinny romaanissa, mutta mahdollinen homous tuodaan esille omien mietteiden kautta. Katse on joissain kohdissa vahvan homoeroottinen: “Näkee kohotetun käsivarren kaarean solevan muodon ja polven hoikan ja kimmoisan pyörön, näkee vyötäisten valmiin ja notkean ympärystän, ja jalkojen joustavan kiinteän kimmon, ja tuntee joka jäsenessään itsensäkin notkeana ja täydellisenä.” Näin Antinous kuvailee Apollo-jumalan patsasta. Samoin äänenpainoin hän tosin kuvailee myös Afroditen patsasta, joten Antinouksen hahmon voi tulkita vuosisadan vaihteelle tyypilliseksi androgyyniksi hahmoksi, joka on olennaisesti biseksuaalinen.

Kolmen varhaisromaaninsa lisäksi Kilpi kirjoitti 1900-luvun alussa muutamia novelleja, joissa näkyvät samat myyttikerrostumat sekä sama proosarunoutta lähenevä monisanainen tyyli. Joihinkin novelleihin Kilpi otti aineksia *Kalevalasta*. Novellit on julkaistu Helmi-vyön julkaisemassa kirjassa *Seireenien laulu* (2018).

Kilven ensimmäisiä romaaneja on ajoittain julkaistu uudestaan, useimmiten *Bathseba*. Koskaan teoksia ei kuitenkaan ole julkaistu yhtenä niteenä. *Parsifal* ja *Antinous* on kerran julkaistu uudestaan ladottuina kerran lähes 30 vuotta sitten ja silloinkin pienenä painoksena. Siksi koemme Helmivyössä, että nämä teokset kannattaa julkaista vielä kerran uudestaan.

Turussa 21.8.2020

Juri Nummelin

ANTINOUS

SISÄLLYS:

I. Bithyniassa

II. Athenassa

III. Roomassa

IV. Egyptissä

Teos julkaistu alun perin vuonna 1903.

I

BITHYNIASSA

Satakielistä heläjoitsevat Bithynian metsät, ruusuista tuoksuvat Bithynian laaksot.

Siellä luikertaa hopeainen Sangarius hämyntumien metsien varjoissa, joissa satavuotiset korkeat puut seisovat iäisenä hämäryytenä ja levittävät virran ylitse elävän lehtikatoksen, jonka tiheästä holvikosta hintelät tulikukkaiset köynökset häilyvinä riippuilevat valjun vedenpinnan ylitse, luikertaa korkeiden jylhien vuorien välillä, joiden rinteet äkkijyrkinä riippuvat juoksevan veden ylitse ja uhkaavina ja paljaina ylenevät huimaaviin korkeuksiin, kantaen kaukaisella laellaan, ikäänkuin taivaan sylissä, mitätömänä silmään näkyvän kaupungin tornit ja muurit,

luikertaa laaksojen halki, jotka levittäyvät riemuitsevana, heleiden palmulehtojen rajottamana ruusustona, jonka yllä taivaan kansi kylpee sinessä ja aurin gon kullassa. Siellä ovat metsät, metsät, jotka ylen evät ihmisen yllä kuin temppelinä, jonka rajattomas sa rauhassa ihminen seisoo riippuvin käsin ja hiljen neenä, puut seisovat siellä iäisenä liikkumattomuute na, puiden välitse hämöttää silmään kostea hämärä vuoren seinä, jonka ratkelmista vesi hiljalleen tiuk kuu ja hopeaisina suonina valuu vuoren vihervän sam maleen peittämää rintaa, yllä huojuilevat puiden kor keat latvat, juurilla, metsän epämääräisessä hämäräs sä näkee siellä täällä runkojen välillä jonkun korkean kalpean kukkasen varrellansa hiljaa häilymässä, ym päriällä on rauha, ääretön hiljainen rauha, niin että yksinäinen linnun ääni jää kauaksi kajailemaan ilmaan ennenkuin häipyä seisovain runkojen välitse kaukai suuteen metsien hämäänsä syliin. Mutta ovat siellä nekin metsät, joissa puut hämärtävät purppurahol vikkana yllä, joissa ruohostot metsän raskaassa ja tun keassa hämärässä läikkyvät kukkasten punaisena ja keltaisena vaippana, ja joissa ihminen itsekin lehtika toksen läikähtelevän läpinäkymättömän vehreyden, kukkasten humalluttavan värikirkunan ja tuoksuina huuruavan ilman keskellä huumautuu kuin pisaraksi

sitä raskaanhivelevää tuoksujen ja värien ja vehreys-
aaltoamisen vellontaa ja hämärtää kuin itsekin sielui-
neen umpinaisena punaansa kumpuavana kukkasen
umpuna metsän raskaassa varjossa. Laaksoja on Bit-
hyniassa, jotka ovat kuin kukkasten hukuttamat, pu-
nan laineena häilyävät ne laaksot, ilmakin läikkäilee
tuoksujen raskauttamana niiden yllä, ja ympärillä ylen-
evät metsät runsaana vehreyden merenä, jossa näkee
vaan pehmyttä ja tulvehtivaa lehvistöjen upeilua ja
kukkataakkojen vaippaavaa nuokkunaa, itse taivaskin
tämän kukkasparatiisin yllä samenee silmissä kuin
purppuranusvaisena höyrynä uiskentelevaksi katok-
seksi, joka yhtä päätä ikäänkuin valuu ja valuu sulana
punan ja kullan tulvana maailman avauvan kukkas-
sylin yllä. Mutta on siellä niitäkin laaksoja, joissa iha-
nilla riemuisilla niityillä kukkasets seisovat suur- ja kir-
kassilmäisinä, joissa ympärillä ylenevät keveät korke-
at puut, joiden häilyvillä oksilla linnut hopeaisesti vi-
sertelevät; kuin keveänä valkeana kirkkona nousee
taivas niiden laaksojen ylitse, linnut uiskentelevat va-
paassa ilmassa ja kukkasets näkyvät heleinä silmään,
niinkuin heljää soittoa ovat ne laaksot ja ilma välkkyy
kirkkaana niiden raikkaan kukkavälkkeen yllä.

Niin on Bithynia, ruusujen ja tummaraskaiden

metsien maa, satakielien ja kaipaavain myrtytten maa.

Mutta Bithyniassa, ruusujen ja lehvistöjen vehreässä Bithyniassa on kaupunkikin meren heleällä rannalla, kirkas valkea kaupunki, edessään meren laaja rannaton peili. Valkea on se kaupunki, selkeänä ja tarkkamuotoisena nousee se temppeleineen ja ylenevine pylvästöineen heijailevan veden peilin edessä kuin vetten helmasta silmään, kirkkaana ja valkeana seijastaa se silmään sinisen kevyen ilman rajottamana. Niin se kaupunki on ilman ja meren rajottamana kuin ylenevien temppelien ja keveiden ylhäisten pilaristojen sävellyttävä korallinen näky, mutta sen meren edessä heijailevan kaupungin takana häämyilevät vehreiden runsaiden metsien vellovat haahmot, jotka kuin suunnattomina pehmeinä aaltoina tulvivat joka taholta sen kirkaspiirtoisen marmorikaupungin ylle ja ikäänkuin vellovat hukuttamaan koko sen kaupungin ylitseuhkuvaan runsaus-syliinsä. *Claudiopolis*, heleä ja valkea marmorikaupunki on Bithynian laaksojen sylissä, kirkas on se temppelien ja pilaristojen kaupunki ja ihmiset vaeltavat sen kaduilla puettuina valkeihin keveihin togiin, mutta *Claudiopoliin* ympärillä läikkyvät Bithynian metsät, ja metsistä huuருu tuoksujen raskauttama ilma sen selkeäpiirtoisen

kaupungin ylitse. Niin siellä ihminen, kun katselee pylvästöjen ylenevää rauhaa ja temppelien tyyntä ja syvää lepoa pilaristoillaan, itsekin ikäänkuin herää tyyneyden ja tyyntymyksen haluksi ja sointuiksi joka liikunnossaan ja ajatuksessaan tyyneeksi ja tasaiseksi, koko olo asettuneena ikäänkuin marmoriin veistetyyn kuvapatsaan tyyneen kylmäksi oloksi, otsa ja rinta päilyvänä lepona, mutta samassa hengittää taas sitä tuoksujen tulvahuttamaa ilmaa ja näkee taivaan, jolle metsien ja niittyjen vehreys-läike antaa ikäänkuin samean, huuruissa kylpevän värivaipan, ja sielu valahattaa siitä rauhottumisen ja sointumisen rajasta muodottomaan ylitsekumpuavaan läikehtimiseen, johon ihminen koko oloineen herkähtää.

Bithyniassa, ruusujen ja hämärtävien metsien maassa on Claudiopolis, kirkas marmorikaupunki, joka ylenee selkeiden pilarien ja temppelien sointuna merenpeilinsä edessä, mutta jonka ympärillä metsien ja lehdikköjen salaperäinen vehreysmeri runsaana ja hukuttavana lainehtii.

I

Antinous pitää otsaansa kätensä varassa, istuu kivelä, kyynärpää polvea vastaan ja tuijottaa metsään, metsän syliin.

Siinä se metsä häilyy tummuutena yllä ja ympärillä. Puut nousevat, ylenevä runko ylenevän rungon takana, taampana häviää kaikki sulkeuvaksi himmeyden seinäksi ympärillä, yllä kattaa latvojen läpinäkyvätön lehvistö metsän umpinaisen salin. Siinä jalkojen edessä luikertaa kalpea puro puiden juuria, sen kelmeäkalvoisessa kuvastuksessa näkee liikkumattoman hiljaisen metsän toistamiseen parkkisine, ylenevine, toistensa taakse peittyvine runkoineen ja raskaasti huojuvine lehtikatoksineen, jonka holvikosta tulikukkaiset köynnökset hinteloina riippuvat vettä kohden ja ikäänkuin pisartavat helakanpunaiset varjonsa puron liikkumattomaan kuvastukseen.

Pyörryttävänä hiljaisuutena ja liikkumattomuutena seisoo metsä, silmä hukkuu toistensa taakse häviävään runkojen seisontaan, joka etäämpänä ja etäämpänä tihenevänä seinänä sulkee ihmisen olon ja mielen ylt'ympäritä, yllä huumenevat aistit taajan elävän lehtikatoksen tuntemisesta, joka sankkana ja raskaa-

VOLTER KILPI
ANTINOUS
JA MUITA ROMAANEJA

Volter Kilpi on muutakin kuin vain *Alastalon salissa* -romaanin tekijä. Hän oli suomalaisen symbolismin keskeisiä kirjailijoita, joka etsi aiheita antiikista, *Raamatusta* ja keskiajan mystiikasta. 1900-luvun alussa kirjoittamissaan romaaneissa *Antinous*, *Bathseba* ja *Parsifal* hän oli myös ensimmäisiä suomalaisia kirjailijoita, joka tutki kielen mahdollisuuksia.

Antinous ja muita romaaneja sisältää Kilven varhaistuotannon kolme pienoisromaania, joita ei ole koskaan aiemmin julkaistu samassa niteessä. Teos sisältää Juri Nummelinin lyhyen esipuheen.

KANSI: TIMO RONKAINEN

9 789527 211601